

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

O‘ZBEK BOLALAR SHE‘RIYATIDA POETIK MAZMUN TAKOMILI

Gulnoza Jurayeva,
*ToshDO‘TAU professori v.b.,
filologiya fanlari doktori*

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada mustaqillik yillarida yaratilgan bolalar she‘riyatiga doir hajviy asarlar poetik va mazmun uyg‘unligi nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Maqolada bolalar adabiyoti, xususan, she‘riyatida ijod qilgan D.Rajab, H.Imonberdiyev, T.Adashboyevlarning she‘riy asarlari tahlilga tortilgan. Istiqlol yillarida bolalar she‘riyatida ko‘zga tashlangan poetik jihatdan yangiliklar haqida mulohazalar yuritilgan.*

***Kalit so‘zlar:** mustaqillik, poetika, timsol, tarbiya, ijod laboratoriyasi.*

Bolalar adabiyotining o‘ziga xos tabiati, uning ma‘rifiy, badiiy estetik qimmatini doimo ijodkorlarning ham, tanqidchilarning ham diqqat markazida bo‘lib kelgan. Ayniqsa, hajviy-majoziy she‘riyat o‘zining ko‘p qatlamliligi, tagdor mazmun kasb etishi bilan kitobxonlarni o‘ziga jalb qilsa, tanqidchilar ham bunday asarlarni tahlilga tortib, ulardan kitobxon uqa olmagan mazmuni sinchi nigohi bilan kashf etganlar. S.Irisxo‘jayevaning ta‘kidlashicha, “Mavzu muhimligi, yaxshi maqsadning o‘zi chinakam badiiy asar uchun yetarli emas. Ana shunga qo‘shilgan holda fikrning bolalar didi, dunyoqarashiga mos holda ifodalanishi, buning ustiga insoniy his-tuyg‘ular asosida jozibali bo‘lishi ham talab etiladi”¹. Mana shu jihatlari bilan bolalar she‘riyatida hajviy-majoziy obrazlar alohida ahamiyat kasb etadi.

“O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” haftaligida uyushtirilgan “Mustaqillik davri bolalar adabiyoti: tahlil va talqinlar” nomli davra suhbatida ham bu masala yuzasidan turli fikr-mulohazalar aytiladi. Jumladan, davra ishtirokchisi, professor S.Matchonov bolalar adabiyotining tarbiyaviy xususiyatlariga to‘xtalib, bu hol turli davrlarda turlicha izohlanib, davrdagi yetakchi g‘oyalarga xizmat qilib kelganini ta‘kidlaydi. Olimning fikriga ko‘ra, XX asr boshlarida Hamza, Avloniy kabi mutafakkirlar asarlari mohiyatida ma‘rifatparvarlik g‘oyalari namoyon bo‘lgan bo‘lsa, sho‘ro davrida ko‘proq davr mafkurasi tashviq qilingan. Istiqlol davriga kelibgina yaratilayotgan qahramonlar “...faqat a‘lo xulqi va o‘qishi bilangina emas, balki olamni anglash yo‘lidagi intilishlari, hayot va tabiatga faol munosabati bilan ham ajralib turadi”².

Istiqlol davrida yaratilgan obrazlar o‘zlarining bolalarcha tasavvuri bilan dunyoni anglashga, atrofda bo‘layotgan voqea-hodisalarni idrok etishga urinadilar. Shu jarayonda ularning hayotga va tabiatga munosabati shakllanib boradi.

¹ Irisxo‘jayeva S. Bolalar adabiyotida didaktika. – Toshkent: Fan, 1978. – 13-b.

² Mustaqillik davri o‘zbek bolalar adabiyoti: tahlil va talqinlar (davra suhbat) / O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati. – Toshkent, 2005. 19-avgust.

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

Davra ishtirokchilaridan yana biri Q.Qahramonov esa bugungi globallashuv davrida bolalar adabiyotiga faqat tarbiya vositasi sifatida yondashib bo‘lmasligini, balki undan bolalarning o‘ziga xos ruhiy olamini ham izlash zarurligini ta’kidlab, shunday yozadi: “Bolalar adabiyoti ham, avvalo, san’at hodisasi sifatida insonni badiiy kashf etishi zarur. Uning tasvir obyekti insondir. Demak, bolalik kashf etolmagan asar har qanday tarbiyaviy maqsadni ko‘zlamasin, o‘z maqsadiga erisha olmaydi”³.

Shoir va munaqqid D.Rajabov “Badiiyat – ma’rifatdir” maqolasida bolalar adabiyotining tarbiyaviy xususiyati va badiiyligi to‘g‘risida quyidagi fikr-mulohazalarni bayon etadi: “Ba’zan, ayniqsa, bolalar adabiyoti haqida gap ketganda, bu adabiyot tarbiyaviy, ma’rifiy bo‘lishi kerakmi yo badiiy bo‘lishi kerakmi qabilidagi savol qo‘yiladi. Bolalar adabiyotining tarbiyaviyligi, ma’rifiyligini aslo badiiylikdan ayricha tushunmaslik, talqin etmaslik kerak. Ilhom va iste’dod bilan bitilgan har qanday teran badiiy asar – tarbiyaviy va ma’rifiydir. Chunki u insonning ko‘nglini tarbiyalaydi, ruhini kamolot sari undaydi”⁴.

Shuni ta’kidlash kerakki, davra ishtirokchilari o‘z mulohazalarida bolalar adabiyoti ma’rifiymi yoki badiiy bo‘lishi kerakmi degan masalani o‘rtaga tashlashmagan. Xususan, Q.Qahramonovning yuqorida keltirilgan fikrlarida bolalarning ruhiy olamini badiiy kashf qilish haqida gap ketadi. Vaholanki, bolalar adabiyotining muayyan namunalari, asosan, tarbiyaviy maqsadlarda yaratilishi ko‘pchilikka sir emas. Demak, bolalarning ruhiy olamida tarbiyaning ham o‘ziga xos o‘rni bor. Xususan, bolalar she’riyatida ilm-ma’rifatni targ‘ib qiluvchi alifbo, harflar, tinish belgilari, husnixat kabi mavzularda yaratilgan ko‘plab she’rlar buning isbotidir. Bu kabi ijod namunalari o‘zining ma’rifiy xususiyati bilan ham ajralib turadi.

Mumtoz adabiyotimizda ham Anbar Otinning “Qizil va qoralar jangi” asarida harflar o‘rtasidagi munosabatlar tasviri orqali ma’rifiy didaktik g‘oyalar ilgari surilgandi. XX asr bolalar she’riyatida bunday she’rlar ko‘plab yaratildi. Jumladan, Quddus Muhammadiyning “Dum”, “Tugmacha”, “Temirlar o‘yini”, Sulton Jo‘raning “Tinish belgilarining majlisi”, Po‘lat Mo‘minning “Salimjon – nimjon”, “Parpining harfi” kabi ko‘plab she’rlari ham ma’rifiy, ham badiiy-estetik qimmatini bilan birdek ahamiyatlidir. Bu ikki xususiyatning bir asarga jo bo‘lishi muallifning mahorati yuksakligidan dalolat berib turibdi.

---

³ Mustaqillik davri o‘zbek bolalar adabiyoti: tahlil va talqinlar (davra suhbat) / O‘zbekiston adabiyoti va san’ati. – Toshkent, 2005. 19-avgust.

⁴ Rajabov D. Badiiyat – ma’rifatdir / O‘zbekiston adabiyoti va san’ati. – Toshkent, 2005. 9-sentabr.

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

Adabiyotshunos O.Sharafiddinov Po‘lat Mo‘min she‘rlarining tarbiyaviy va amaliy ahamiyati haqida xarakterli misolni keltirib, quyidagilarni qayd etgan edi: “Bu fikrning isboti sifatida kitobxonlardan shoirga ko‘plab kelib turadigan maktublarning biridan parcha keltiraylik. Uni andijonlik o‘qituvchi yo‘llagan: “Xuddi shu siz aytgan gap men o‘qitayotgan 7-sinf o‘quvchilari orasida ham topiladi. Ko‘pchilik bolalar yangi daftarga o‘tishlari bilan ularning yozuvlari buzilib, qing‘ir-qiyshiq yozadigan bo‘lib qolishadi. “Parfining harfi” she‘ringizni darsda ishlab chiqdim. O‘quvchilar uni o‘qib ham xursand bo‘lishdi, ham kulishdi. Ko‘pchilik bolalar endi qoidali va chiroyli yozishga harakat qilishyapti”. Bu – Po‘lat Mo‘minning bitta she‘ri va uning ta‘siri haqidagi gap. Shoirning boshqa she‘rlarini jam qilib, ularning ta‘sir kuchini tasavvur qilsak, Po‘lat Mo‘min yoshlarni tarbiyalashiga katta hissa qo‘shayotganiga amin bo‘lamiz”⁵.

O.Sharafiddinovning ushbu fikrlaridan bolalar adabiyotining chinakam badiiy mukammal namunalarida ham ma‘rifiy-didaktik, ham badiiy-estetik qimmatini birday ahamiyatga ega bo‘lishi kerakligi oydinlashadi. Nafaqat kerakligi, balki uning ta‘sir kuchi amalda ham ko‘rinayotganini maktub orqali bilib olishimiz mumkin. Satira va yumor esa ushbu ta‘sir quvvatini oshiruvchi eng asosiy qurollardan biridir. Bolalar adabiyotida satira va yumor asosiy o‘rinlardan birini egallashining boisi ham shundadir. Ayniqsa, so‘nggi davr bolalar she‘riyatini kuzatganda, satira va yumor asarning ham badiiy mukammalligini ta‘minlashga, ham tarbiyaviy ta‘sir kuchini oshirishga birday xizmat qilayotganligini ko‘rish mumkin. Qolaversa, undagi mavzu ko‘lamining kengligi, har bir inson o‘zi uchun alohida xulosalar chiqarishga imkon berilishi she‘r, umuman, asarning badiiy qimmatini yuksaklarga ko‘tarib beradi.

Istiqlol davri o‘zbek bolalar she‘riyatida T.Adashboyevning “Alg‘ov-dalg‘ov aralash”, H.Imonberdiyevning “Harflar jangi” kabi asarlari shu jihatdan e‘tiborga sazovordir.

T.Adashboyev she‘rida lirik qahramon “Alifbe”dan o‘rin olib, o‘z burchini halol o‘tab kelayotgan har bir harf, tinish belgilar adashib ketishsa nima bo‘lardi, degan vahimali tasavvurlarga beriladi. She‘rda “A” harfi bilan bog‘liq voqea shunday tasvirlanadi:

*Agarda “A” adashsa,
Andijon, Asakani,
Arini*

---

⁵ Sharafiddinov O. O‘zbek bolalar adabiyoti. Maqolalar, adabiy portretlar. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1978. – 150-b.

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

Atardik ne deb qani?

(“Uch bo’taloq va sirli qovoq”, 33-b.)

Shoir dastlab harflarning ahamiyatini tushuntirishda ularning yo’q bo’lib qolishidan foydalanadi. She’rda shu tariqa “B”, “V”, “G”, “K”, “I”, “K” kabi ko’plab harflar bilan bog‘liq she’riy tasavvurlar hikoya qilinadi. Shoirning mahorati shundaki, har bir she’rdagi shu xildagi adashishlar oqibatida quvnoq kulgi yuzaga keladi. Asar bolalarni ta’lim olishga chorlaydi va shu jihati bilan ma’rifiy xarakter kasb etadi.

She’r bolalarning tasavvur dunyosini kengaytiradi. Bolalar unda tasvirlanayotgan harflarning alg‘ov-dalg‘ov holatini tasavvur qilishar ekan, quvnoq yumordan, boy poetik mazmundan estetik zavq, didaktik mazmundan ma’rifiy saboq olishadi. Negaki, shoir she’rda har bir harf xususiyatini tasvirlar ekan, albatta, bolalarning dunyoqarashi, ma’rifiy ehtiyojlarini ham nazarda tutadi. Harflarning tashqi qiyofasini ham uning xususiyatlariga mos tarzda chizib beradi. Masalan, “K” harfi tasvirida bolalarning kundalik o’quv faoliyatini quyidagicha tavirlanadi:

Kitob bilan kundalik,

Kerak bizga har kuni.

Kalendarda aniqdir.

Kelgusi oy yakuni,

(“Uch bo’taloq va sirli qovoq”, 33-b.)

“O” harfi haqida esa u ishtirok etgan so’zlar ketma-ketligi keltirilib, talqinidan quyidagicha ma’rifiy-didaktik xulosa chiqariladi:

Ochig‘in aytsam, oshna,

Osmon-u oydan tortib,

“O” harfin qadri ortiq

Opam va onajonim

Ona tili, etilgan tortiq.

(“Uch bo’taloq va sirli qovoq”, 34-b.).

She’rning yakuniy qismi o’ziga xos yumoristik ohangga ega. Unda harflarning ma’rifiy qiymati baland nuqtalarda ko’rsatilib, harflar ishtirokidagi so’zlar bilan uning kerak ekanligi uqtiriladi. Kitobxon she’rdagi:

O’ttiz besh harf agarda

Bo’lmay qolsa basharti.

Kitobdagi she’r, hikoya

Ayting qanday yashardi?

(“Uch bo’taloq va sirli qovoq”, 33-b.)

degan xulosani o’qir ekan, ularning ruhiyatida o’ziga xos holatlar ro’y berishi aniq. Eng avvalo, ularning xayoliga daf’atan: “Rostdan ham harflar bo’lmay qolsa

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

nima bo‘lardi?” degan savolning kelishi tabiiy. Keyingi ruhiy holatdan esa bolalarda: “Bunday bo‘lishi mumkin emas”, degan xulosa shakllanadi. She‘rdan hosil bo‘ladigan mana shu ikki nomutanosib ruhiy holat ularning quvnoq tabassumiga sabab bo‘ladi, she‘rning tarbiyaviy, estetik qimmatini oshiradi. Hali o‘qishni bilmagan yoki endi o‘rganishni boshlagan bolalar uchun ham yangi bir chaqiriq bo‘lib xizmat qiladi. Endi ular tezroq harflar bilan tanishishga intiladilar. Bu esa she‘rga yangi bir ma‘rifiy mazmun ham yuklaydi.

H. Imonberdiyevning “Harflar jangi” she‘rida ham shunga o‘xshash manzarani kuzatish mumkin. She‘rda tasvirlanishicha, tinch-ahil yashayotgan o‘ttiz besh harfning orasiga kutilmaganda nifoq tushadi. Buning asosiy sababi esa harflar muzqaymoq uchun navbatga turishganda “U” oyim bilan uning o‘g‘li “U”chaning orasiga “R”bekning bemavrid suqilishidir. Shoir ushbu vaziyatni jonlantirib quvnoq yumor bilan quyidagicha majoziy tarzda tasvirlaydi. She‘rda “U”oy:

*“R”ga “uyat-e”, – dedi
Shu on “R”: – Uyatingni
Bor, pishirib ye, – dedi⁶.*

Shoir harflarning ushbu mojaroli manzarasini tasvirlar ekan, diologik nutq vositasida bolalarning kundalik hayotida har kuni duch keladigan, ehtimol, o‘zi ham faol ishtirok etadigan jonli, tanish jarayonni harflar yordamida suratlantirib quvnoq kulgi yaratadi. Bunda har bir harfning janjalga munosabati ularning shakliga mos holatlari bilan kulgili tarzda jonlantirilishi bolalarning zavqini oshiradi. Katta “U” va kichik “u” harfi “U” va “U”cha deya ta‘rif berilishi bolalar uchun qiziqarli bo‘ladi. Qolaversa, shakliy jihatlar mazmun planini to‘ldirib, “u” va “r” harflari ketma-ketligidan “ur” so‘zining hosil bo‘lishi ham mojaroga ishora qilib keladi. Bundan tashqari, harflarning harakatlarga birlashib ketishi ham yaxshi tasvir bo‘lib kelgan. Jumladan:

*“F” qo‘lini beliga
Tiragancha lol turar.
“P” asta pusib borib
O‘zin panaga urar.*

Ushbu she‘rda harflarning harakatlari ularning tashqi ko‘rinishlariga moslanganini ko‘rishimiz mumkin. “F” harfi chindan ham qo‘llarini beliga tirab turgandek ko‘rinishga ega. Yoki:

*Og‘zini ochganча “O”
Deya oldi: Obbo...*

⁶ Imonberdiyev H. Harflar jangi. – Toshkent: Cho‘lpon. – 19-b.

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

– *Vaziyatni yumshatsam,
der yumshatish belgisi.
O‘zingni epla, – deb
“K” yashirmadi kulgisin.*

Shoir harflar jangi, ularning o‘zaro mojarolari orqali bolalarga o‘zlarining kundalik hayotidagi to‘polonlar, urish-janjallar manzarasini shunday ustalik bilan kulgili chizadiki, natijada she‘rdagi obrazlar harflar ekani ham bir zum unutiladi. Ular go‘yoki chindan bahsga kirishib ketgandek tasavvur uyg‘otadi, chunki barchasi jonli, tabiiy tasvirlanadi. She‘rda harflar jangining barham topishi ham g‘aroyib, ham ma‘rifiy yo‘sinda o‘z yechimini topa olgan. Bahs yakunida harflarning do‘stlari hisoblangan tinish belgilari aralashadi. Bu ham shoirning poetik topqirligidan darak beradi. Harflar jangi avjiga chiqqanda yetib kelgan ularga yaqin bo‘lgan tinish belgilari bunga quyidagicha chek qo‘yadi:

– *Nima gap, ne to‘polon?
So‘roq belgisi hayron.
Naynov Undov ham tergap
Baqirdi: – Bu qanday gap?!
Vergul dedi: – Tinchning sal...
Oxir kelib Nuqtabek
To‘polonga qo‘ydi chek.*

Har ikkala she‘rda ham shoirlar an‘anaviy obrazlar (harflar, tinish belgilari) orqali yangicha poetik mazmun bilan boyitilgan original yumoristik asar yarata olganlar. Jumladan, T.Adashboyev she‘rida asosiy e‘tibor har bir harf ta‘rifida shu harf bilan boshlanadigan so‘zlarni ko‘plab qo‘llash va ularning yo‘qolib qolishidan kelib chiqishi mumkin bo‘lgan alg‘ov-dalg‘ovga qaratilsa, H.Imonberdiyev asarida har bir harfning tashqi belgisiga asoslanilgan tasvir (masalan, “F” harfi ikki qo‘lini beliga tirab turgan ayolga, “O” harfi ochilib qolgan og‘izga o‘xshatilishi) va ular vazifasidan kelib chiqadigan holat (so‘roq belgisidagi so‘rash, undov belgisidagi hishayajon, buyruq, verguldagi yarim to‘xtash – “tinchning sal”, nuqtadagi harakat, voqeaning tugashi) she‘rdagi kulgili, hajviy holatni keltirib chiqaradi. Kitobxon uchun ham asar badiiyati, qiziqarliligi va o‘qimishliligini kuchaytiradi. Bu she‘rlarda avvalgilardek hajv tig‘i zohiran bolalarga emas, balki harflarning o‘ziga qaratilmoqda. Shu bois pand-nasihat o‘rniga ramziy-majoziylik, yumoristik ruh ustuvorlik qiladi. Ayni choqda, she‘rning faqat ma‘rifiy ahamiyatiga emas, balki estetik tomoniga ham ko‘p e‘tibor qaratiladi. She‘rlarda bolalarga xos tasavvur, obrazlilik, manzara yaratish, harf va tinish belgilarining shakliga mos so‘z va qofiyalardan, alliteratsiya usullarining mahorat bilan qo‘llanishi ularning yuksak

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

badiiyligini ta’minlaydi. Natijada ularning tasavvur olami go’zal bo’yoqlarda chizilgan lavhalar bilan boyitiladi. Kichik kitobxonlar harflarning behuda janjallaridan o’zlariga kerakli xulosalarni chiqaradilar. Atrofdagi barcha narsaga jonli mavjudotga qaragandek munosabatda bo’la boshlaydilar.

Ma’lumki, H.Imonberdiyev yaratgan qahramonlar sirtdan qaraganda jinday ayyor, shirinlikka o’ch, xayolparast, ozgina e’tiborsizlik qilsangiz, chap berib chuv tushirib ketadigan ustomon, quvnoq bolalardir. Lekin ushbu xususiyatlari ko’pincha ularning o’zlariga pand berib, beozor kulgiga sabab bo’ladi. Jumladan, “Bir kunlik mo’jiza” she’ri shunday xayolparast bolalarning fantaziyasi asosiga qurilgan. Katta bir shaharda mo’jiza ro’y berib, hamma mumkin emas degan so’zni unutadi. Bu esa she’rning yoqimtoy qahramoniga juda qo’l keladi. Tergaydigan, taqiqlaydigan odamda yo’q. Xohlagancha uxlaydi, erta-yu kech to’p tepadi, hech kim “bo’ldi, bas, mumkin emas”, demaydi.

Shoir ota-ona, o’qituvchilar, umuman olganda, jami kattalarning bolalarni terdashda eng ko’p ishlatadigan “mumkin emas” degan tanbehini poetiklashtirib, shu asosda bolalik dunyosining hajviy qirralarini ochib beradi. Bolalarning ustomonligini o’zlariga ko’zgu orqali ko’rsatib beradi. Bunday hajviy ruhga bolalar nihoyatda o’ch bo’lgan muzqaymoq detali vositasida erishiladi.

– *Oyi, yeyman muzqaymoq!*

Oyim-chi, yo’q demaydi.

Oyisi yo’q demagach, bolakay, albatta, to’yib muzqaymoq yeydi. Natijada isitmasi ko’tarilib ketib, dorilar ham foyda bermay qoladi. She’rning yakuni esa juda g’aroyib:

Oysha der: – Ukol kerak!

*Yo’q deyolmayman, afsus!*⁷

Yakunda “mumkin emas”ni bolakay o’zi ham ishlata olmasligi orqali oqibat yasaladi. Bunda o’zi foydalangan narsa bolakayning o’ziga qarshi ishlay boshlaydi va pushaymonlik hosil qiladi.

“Xo’p-xo’p” she’rida ham shoir topqirlik bilan ayrim bolalar nutqida ishlatiladigan “Xo’p-xo’p”ni hajviy obraz darajasiga ko’tarib, ularning tabiatini fosh qiladi. Lirik qahramon kattalar nima ish buyursa, “xo’p-xo’p” deydi, lekin o’z bilganidan qolmaydi. Bu ham bolalar xarakteriga xos nuqsonlardan biri hisoblanadi.

---

⁷ Imonberdiyev X. Lofchilar-aldoqchilar. – Toshkent: Cho’lpon, 1991. – 52-b. (keyingi misollar sahifasi qavs ichida ko’rsatiladi)

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

Onasi unga “dazmol issiq, o‘ynama” desa darrov “xo‘p” tayyor. Lekin o‘sha zahotiyoq uning siri ochilib qoladi.

“Norga tort ber”, desa ham xo‘p deydi-yu hammasini o‘zi paqqos tushiradi. Otasi “ikki” baholarni qachon tuzatasan, degan tanbehiga ham “xo‘p” degan javobni eshitadi. Xullas, bu mazmundagi she‘r yakunida bolaning yolg‘on va‘dalari fosh bo‘ladi. Shoir bu manzarani dialog asosida quyidagicha kulgili tasvirlaydi:

– *Seni o‘sha “xo‘p”laring
Butunlay etdi xarob.
Sinfda qolar bo‘lding,
“Ikki”laring juda ko‘p.
Chiqib ketdi og‘zimdan
Beixtiyor: “xo‘p”.*

(“Endi zerikmayman”, 64-b.)

Bunday tipdagi she‘rlarning tarbiyaviy ahamiyati haqida gap ketganda bir masalaga diqqat qaratish zarur. Shoir shu xildagi barcha she‘rlarida o‘quvchiga pand-nasihat qilmaydi, oshkora sezilib turadigan ma‘rifiy-didaktik g‘oyalarni yalang‘och shaklda ifoda etmaydi. Aksincha, bolalarning kundalik turmushiga xos oddiy voqea-hodisani badiiy obraz darajasiga ko‘tarib, unga yumoristik ruh va kulgi baxsh etadi. Ana shu yumoristik ruh va kulgi she‘rning har jihatdan badiiy quvvatini oshiradi. Shakl va mazmun jihatdan uyg‘un va bir badiiy maqsadga xizmat qilayotgan asarlar o‘zining tarbiyaviy, ma‘rifiy va estetik vazifasini a‘lo darajada bajara oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Imonberdiyev X. Lofchilar-aldoqchilar. – Toshkent: Cho‘lpon, 1991. – 52 b.
2. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Sharq, 1999-yil. – 23 b.
3. Ashurov B. Tursunboy Adashboyevning poetik mahorati. – Toshkent: Fan, 2009. – 140 b.
4. Barakayev R. Bolalarga beraylik dunyoni / O‘zbek bolalar adabiyoti antologiyasi. 2 jildlik. 1-jild. – Toshkent: O‘qituvchi, 2006. – B. 3-24.
5. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti. Darslik. – Toshkent: O‘qituvchi, 2011. – 224 b.
6. Jumaboyev M. O‘zbek bolalar adabiyoti. – Toshkent: 1994. – 213 b.
7. Irisxo‘jayeva S. Bolalar adabiyotida didaktika. – Toshkent: Fan. 1977. – 47 b.
8. Yo‘ldoshev Q. Yoniq so‘z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008. – 548 b.
9. Karimov B. Ruhiyat alifbosi. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 2018. – 360 b.
10. Karimov N. XX asr adabiyoti manzaralari. – Toshkent: O‘zbekiston NMIU, 2008. – 536 b.

“O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGINING DOLZARB MASALALARI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

11. Karimov N., Mamajonov S., Nazarov B. va boshq. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999. – 544 b.
12. Qahramonov Q. Adabiy tanqid va o‘zbek bolalar adabiyoti. – Toshkent: Fan, 1991. – 231 b.
13. Quddus Muhammadiy. Adabiy-tanqidiy maqolalar. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1979. – 126 b.
14. Hovli to‘la bolalar. She‘rlar va ertaklar. – Toshkent: Yulduzcha, 1988. – 148 b.
15. Kahramanov K. Naim Karimov Is a literary scholar, Scholar and critic. Rivista Italiana di Filosofia Analitica Junior. 2023, Vol 14. ISSN: 2037-4445.
16. Makhbuba Urazbayeva, Burkhanova Feruza, Pardayeva Nigora, Atabayeva Go‘zal, Qodirova Mashhura. Issues of Distribution of Bear Image in Uzbek Novels. Journal of Advanced Zoology. 2023. 2184-2192 p.
17. Omanova, M. (2024). IMPORTANCE OF VOICE IN EXPRESSIVE READING. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 12(1), 125-128.
18. Omanova, M. A. (2020). Updating views on literary heroes and glory in the novels of the period of independence. Novateur publications JournalNX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 6(10), 415-419.
19. Qalandarova, D. Z. (2024). EPIK JANRLARNING XORIJDA TADQIQ ETILISHI MASALALARI (“Alpomish” dostoni misolida). Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(20), 79-83.
20. Atabayeva, G. Z. (2024). NIZOMIY GANJAVIYNING “XAMSA” ASRIDAGI OBRAZLAR TAHLILI VA GENEZISI. 2-SBİN, 1-YIL YANVARYA 2024-GO-1-YIL KISHM, 12.
21. Burxanova, Feruza. "JAHON ADABIYOTI NAMUNALARI NAZAR ESHONQUL NIGOHIDA." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 4.20 (2024): 68-78.
22. Kadirova, M. (2022). The Need For Improving The Methodology Of Teaching Folklore In Distance Learning. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES, 3(03), 1-6.
23. Omanova, M. (2024). NIZOMIY GANJAVIY MEROSINING ALISHER NAVOIY IJODIGA TA’SIRI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(20), 24-27.
24. Omanova, M. (2024). Bahouddin Naqshband to‘g‘risidagi ma‘lumotlar aks etgan asarlar. “O‘zbek adabiyotshunosligining dolzarb masalalari”. – Toshkent: 139-146.
25. Omanova, M. A. (2023). Perfect human interpretation in Alisher Navoy’s creation. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(1), 346-347.